IETS
OVER DE
OOGONTSTEKING,
DIE BIJ HET
NEDERLANDSCHE LEGER
GEHEERSCHT HEEFT,
ZOO ALS DIE WAARGENOMEN WERD
DOOR DEN RIDDER

J. R. L. VON KIRCKHOFF,

Med. Doct. oud Geneesheer der eerste klasse bij het leger; Lid der meeste Geneeskundige geleerde Genootschappen, enz. enz.

UIT HET FRANSCH VERTAALD
DOOR

J. S. SWAAN,

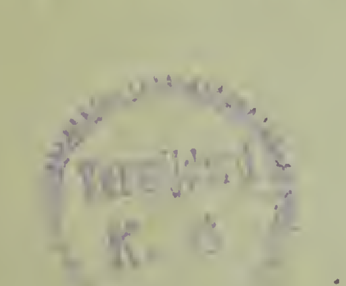
Rector der Latijnsche- en Lector, in de Scheikunde en Natuurlijke historie, aan de Geneeskundige school te Hoorn; Lid van de Hollandsche Maatschappij der fraaije kunsten en wetenschappen, afdeeling Leyden; van het Genees-, Heel-, Vroed- en Artsenijmengkundig Genootschap; vis unita fortior, *te Hoorn; van het Koninklijk Geneeskundig Genootschap te Leuven, en correspondeerend Lid van het Groothertoglijk Genootschap der Delfstofkunde te Jena, enz.*

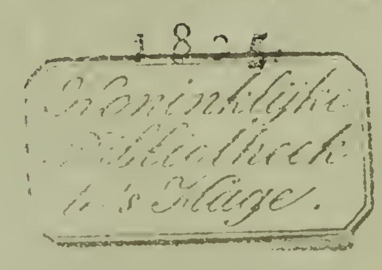
EN

T. A. JORRITSMA,

Med. et Art. Obstet. Doctor, Lid van de Hollandsche Maatschappij der fraaije kunsten en wetenschappen, afdeeling Leyden; van het Genees-, Heel-, Vroed- en Artsenijmengkundig Genootschap: vis unita fortior, *te Hoorn; en van het Koninklijk Geneeskundig Genootschap te Leuven, enz.*

Te HOORN, bij
J. VERMANDE,
1825.

VOORBERIGT.

Dit ſtukje lezende in verſcheiden binnen- en buitenlandſche tijdſchriften in het Fransch, vonden wij ons tot het overbrengen van hetzelve in onze moedertaal gedrongen, door de belangrijkheid van het onderwerp zoo wel, als door de bekende kunde en ondervinding van den Schrijver. Te meer nog, daar het niet te ontkennen is, dat in onze Noordelijke Provintiën, in de laatſte twee vochtige jaren, vele oogziekten hebben plaats gehad. — Ten minſte in de ſtad onzer woning hebben die zelfs veelvuldig geheerscht. — En zeker geheerscht, *ingevolge het oordeel van vertalers, juist uit dezelfde oorzaak, waaraan de Ridder* VON KIRCKHOFF *die bij de krijgslieden toeſchrijft, namelijk eene belette uit-*

---

waasſeming. — *Wij zeggen* geheerscht, *niet om met ſommigen daaraan een volkomen* Epidemisch *karakter toe te kennen; maar* geheerscht *ingevolge het vroeger* heerſchen, *gedurende die zelfde jaren, van, het zij* Epidemicé, *het zij* Sporadicé *heerſchen van* Exanthematiſche *ziekten, zoo als de mazelen, roodvonk en Gierstuitſlag.* — *Immers wanneer aan eenen dampkring, zoo als wij boven beſchreven, de* reconvalescenten *uit deze ziekten, met zulk een gevoelige huid, te vroeg zich waagden, had hier juist het gevolg plaats, waaraan onze geëerde ſchrijver met zoo veel regt de oogziekten toekent.*

Trouwens één onzer nam het meermalen in 's Rijks Hospitaal te Leyden *waar, dat niet alleen de genoemde* Exanthematiſche *ziekten, maar ook, en dit wel dikwijls, het ſpoedig genezen der* Scabies, *eene kwaadaardige oogontſteking na zich ſleepte. Hiervan was dan ook het gevolg, dat ſommigen deze oogontſtekingen niet alléén toeſchreven aan het gebruik der ſtijve ſtropdasſen, maar ook, en wel voornamelijk, aan het terugdrijven der* Scabieuſe *ſtof, die zich nu op de oogen zoude geplaatst hebben, onder eene thans algemeen in gebruik zijnde plotſelinge genezing.* — *Maar behoeft men in dusdanige gevallen wel* volſtrekt *de oogen als den zetel*

eener

—

eener dusdanig teruggedreven ziekteſtof te houden, wanneer men hierbij in overweging neemt het overmatig gebruik der warme baden; de buitengemeen en boven de gewone warmtemaat verhitte vertrekken, gevoegd bij de voorafgegane ziekelijkheid en ontvelling der huid; welk alles zoo zeer de gevoeligheid van dit orgaan opwekt, zoo wel als het de huiduitwaasſeming tot eene verbazende hoogte brengen moet. — En zoude dus de oogontſteking hier niet meer het gevolg der morbus ſecundarius, *de verhoogde gevoeligheid der huid, dan wel der* morbus primarius, *of nog vermeend beſtaande* Scabieuſe *ſtof zijn? — In dit geval altans behoeft men tot eene zoo grove* Metastaſis *(ſtofverplaatſing) geenen toevlugt te nemen.*

Mag men reſultaten trekken uit de aanhoudend gelukkig geſlaagde kuur tot de oorzaken der ziekte, (a posteriori ad prius) dan moeten wij gelooven, daar juist de geneeswijze van den Ridder VON KIRCKHOFF, *zoo wel vroeger in het Hospitaal, als later in de ſtad onzer woning, allergelukkigst ſlaagde, dat ook hier de oorzaken gelijk ſtonden.*

Dit gewigtig vraagſtuk te beſlisſen laten wij aan meer ervaren mannen over; daar het ons ſtelſel is, zonder ons aan Humoraal

Pathologie *of die van* Brown *of die van* Brousſais *uitſluitende te verbinden*, *voor ons in het oog te houden:* Amicus Plato, amicus Socrates, sed magis amica veritas.

Men verwondere zich niet, *tot een ſtuk van niet uitgebreiden omvang*, *twee vertalers werkzaam te zien*, *daar eene gemeenſchappelijke lezing weldra in eene gemeenſchappelijke vertaling overging*

Hartelijk wenſchen wij, *dat ook dit ſtukje bij moge dragen*, *niet zoo zeer om den gevestigden roem van den Schrijver te vermeerderen*, *als wel voor voor zijne en onze natuurgenooten tot behoud of herſtelling van het edelſte der zintuigen.*

J. S. SWAAN,

T. A. JORRITSMA.

§ 1.

De verwoestingen, door de oogziekte onder de Nederlandſche troepen aangerigt, moesten natuurlijker wijze den ijver opwekken van alle de officieren van gezondheid, om zoo wel onderzoek te doen naar de bron, waaruit deze ziekte ontſproten was, als de wijze, op welke die best te behandelen ware. En het zijn deze verwoestingen, die mij aanſpoorden mij daarmede meer opzettelijk bezig te houden. Ik toch heb zelfs, gedurende verſcheiden jaren, alle de oogzieken behandeld, die in het militaire hospitaal te *Antwerpen* waren opgenomen, in het welk ik het beſtier had over den dienst der gezondheid. Ik laat het oordeel aan den lezer over, in hoe verre mijne waarnemingen, omtrent deze ontſteking der oogen, met het gezond verſtand overeenkomſtig zijn. Zoo veel is zeker, dat zij op de ondervinding ſteunen.

 Ik

Ik zal mij niet ophouden met te herhalen of uit een te zetten, de verschillende gevoelens, die men in het midden bragt omtrent deze ziekelijke aandoening, welke, zoo als eenige officieren van gezondheid mij verzekerden, zich nog hier en daar in het leger vertoont. Ik wil hier alleen herinneren, dat een Nederlandsch officier van gezondheid, thans chirurgijn-majoor van een regiment infanterie in eene verhandeling, welke hij over deze oogziekte uitgaf, haar, als naar *Europa* overgebragt, beschouwt, en uit *Egypte* doet komen; eene meening, nog onlangs door een Pruissisch chirurgijn en chef, staande gehouden; doch door andere officieren van gezondheid hevig wedersproken, die over deze ziekte schreven, en de oorzaak aan eenen stijven halsdoek toekenden.

In het gevoelen dier genen deel ik niet, die den oorsprong dezer ziekte zoeken verre in de brandende streken van *Egypte*; maar geloof ook even weinig, dat zij in de daad veroorzaakt zoude worden door het dragen van een stijven halsdoek. Wij erkennen het, en geen verlicht geneesheer zal het loochenen; dit laatste kan daartoe eene gewigtige voorbeschikkende oorzaak zijn, vermits de vrije terug keering van het aderlijk bloed uit het hoofd, door deze drukking, belemmerd wordt, en

daar

daaruit eene ophoping volgt, en een ſtilſtand in de haarvaten van het gezichtsorgaan. Mijns bedunkens echter kan niet worden toegegeven, dat de halsdoek, die door onze ſoldaten gedragen wordt, de regtſtreekſche of dadelijke oorzaak der ziekte zoude zijn, daar de ruiterij, in het algemeen, weinig door deze ziekte geleden heeft; maar men ook buiten dien perſonen door dezelve heeft zien aantasten, die geen ſtijven halsdoek droegen (*).

On-

(*) Daar de ſtijve halsdoek, gelijk ik zoo even gezegd heb, als eene voorbeſchikkende oorzaak tot oogziekten kan worden beſchouwd, zoude het ten hoogſte wenſchelijk zijn, dat, om deze rede alleen, het Departement van Oorlog, ten dien opzigte, de veranderingen maakte, door mij voorgeſteld, in de tweede uitgave mijner *Hygiène militaire, sixieme section* pag. 198 (*a*), waar ik de ongemakken geſchetst heb, die uit drukkende kleedingſtukken voor de gezondheid moeten voortvloeijen. En hier vind ik mij verpligt er bij te voegen, dat het, en wel om dezelfde rede, even wenſchelijk ware, dat aan onze troepen het hoofddekſel gegeven werd, door mij bl. 201 voorgeſteld, om de ſchako te vervangen; een hoofddekſel, dat even ongemakkelijk als voor de gezondheid nadeelig is. Deze ſchako, met eenen koperen hoofd-

(*a*) Dit werk, in der tijd, door één der vertalers, in een onzer maandwerken, naar verdienſten gerecenſeerd, verdiende werkelijk eene vertaling, ten behoeve der officieren van gezondheid, die de Franſche taal niet magtig zijn, om de belangrijke wenken, dáár op elke bladzijde te vinden.

VERT.

Ontegenzeggelijk is het, en alle de officieren van gezondheid weten dit ook, die het leger gevolgd zijn, en die met den ſoldaat geleefd hebben in het veld, dat de bij dezen meest voorkomende oogziekte die is, welke door onderdrukking der onmerkbare uitwaſeming veroorzaakt wordt; van dáár ook, dat zij doorgaans zich juist bij die legers vertoont, die zware togten en ligchaamsoefeningen verrigtten, onder eene brandende luchtſtreek, en dan den nacht doorbrengen onder den blooten hemel, (*bivouac*,) vooral wanneer reeds door het ſtof of eenige andere oorzaak de oogen meer gevoelig geworden zijn. Zóó namen wij, op het einde van Julij en in het begin van Augustus 1812 bij het Franſche leger, op den togt van *Smolensko*, eene menigte menſchen waar, door oogziekte aangetast, voortkomende uit het veelvuldige ſtof, en de zonnehitte, onder welke de ſoldaat zijnen marsch voortzette; (op dat tijdſtip toch waren de dagen zeer heet; de nachten zeer

hoofdrand voorzien, die niet alleen in den zomer ondragelijke hitte verwekt, maar ook op het hoofd te zwaar is, en dit drukt, belemmert tevens den bloedsomloop, en kan, even zeer als de halsſtrop, door onze troepen gedragen, onder het getal der voorbeſchikkende oorzaken tot de oogziekten geſteld worden.

V. K.

zeer koel,) terwijl gedurende dien togt, de oogen dikwijls hevig geprikkeld werden door de breking der zonneſtralen op het zand, en de uitwaasſeming aanmerkelijk werd vermeerderd, en de nachten ondertusſchen in de open lucht werden doorgebragt, en dat wel zonder de oogen uit te wasſchen, aan welke het ſtof bleef kleven; zoo dat, vermits door den kouden indruk der vochtigheid van den nacht, de uitwaasſeming op eens werd onderdrukt, hieruit bij die belette uitwaasſeming, het ziekte proces op de oogen moest ontſtaan, juist dewijl deze reeds geprikkeld waren (*).

Ik aarzel niet te verzekeren dat de oogziekte, die wij bij de Nederlandſche troepen hebben zien heerſchen, eenen zinkingaardigen oorſprong had. Men vond overeenſtemming in deze oogziekte met de Egyptiſche. Verre ben ik verwijderd van de beſtrijding van dit gevoelen; maar is ook deze laatſte ziekelijke aandoening niet even zeer zinkingaardig? Wie toch zoude hieraan kunnen twijfelen, na het geen ervaren geneesheeren en heelmeesters, die

(*) Zie mijn werk: *Observations medicales, faites pendant les campagnes de* Russie, *en* 1812, *et d'*Allemagne, *en* 1813, *ou histoire des maladies, observées à la grande armée Française, lors de ces memorables campagnes.* Tweede druk, uitgegeven te *Utrecht* 1822, bij VAN SCHOONHOVEN.

die het op de plaats zelve onderzocht hebben, over dit onderwerp zeggen? Volgens hen toch zoude de gelegenheid gevende oorzaken der Egyptifche oogontfteking zijn, — de breking der zonneftralen op een brandend zand; het herhaald rondzweven van een fijn en zandig ftof in den dampkring, door den wind opgeheven, en de bovenmatige hitte des daags, door nachtkoelte gevolgd. De uitwaasfeming in deze landftreek kan gemakkelijk belemmerd worden, even als in onze meer gematigde ftreken: gedurende den dag toch geheel in werking, wordt zij op eens door de vochtigheid van den nacht onderdrukt, wanneer men daaraan is blootgefteld, en als de terug gedreven ftof zich nu op de oogen plaatst, die thans door de werking van een al te hevig licht, en door het ftof geprikkeld zijn, brengt zij dáár eene bepaalde ontfteking te weeg.

Ik ftem toe, dat de oogontfteking, die onder onze troepen gewoed heeft, van eenen besmettelijken aard is; juist zoo als het gevoelen der genen is, die gelooven dat zij eenen Egyptifchen oorfprong heeft: verfcheiden proeven, door mij ten dezen opzigte ondernomen, hebben mij intusfchen tot dit gevoelen doen overhellen. In alle gevallen geloof ik te durven ftaande houden, dat de ziekte zich niet mede-

deelt,

deelt, dan door onmiddelijke aanraking van het gezonde oog met de ſtof, die uit het ziekelijke oog uitvloeit, en, zonder twijfel, hebben, op deze wijze, een aantal ſoldaten de ziekte gekregen; het zij door hunne oogen te waſchen in het water, dat gediend had ter waſching van zulken, die reeds aan de oog-ziekte leden; het zij door zich de oogen met handdoeken af te wiſchen, die reeds door de ſtoffe beſmet waren, enz. (*) Maar welke zinking-aardige aandoening beſtaat er wel, die geen be-ſmettend karakter aanneemt, wanneer de vloei-ſtof, die het voortbrengſel der ziekte is, in aanraking gebragt wordt, met die deelen, in welke de zetel dier ziekte zich plaatſen moet.

Het voor en tegen, waaromtrent veel ge-ſchreven is, wat de beſmettelijkheid der oog-ziekte betreft, waarmede ik mij thans bezig houde, heeft mij doen beſluiten, alle mogelijke naſporingen ten dezen opzigte te doen, en, — ik herhaal dit, deze beſmetting der oogkwalen plant zich langs geenen andere weg over, dan door dien van aanraking van het gezonde oog met de ſtof, die door het zieke oog is afge-ſcheiden. Ik heb verſcheiden malen oogzieken doen ſlapen bij gekwetſte, veneriſche en an-

(*) Wij zagen in het hospitaal te *Leyden* de jammer-lijkſte gevolgen, uit deze onvoorzigtige handelwijze, ont-ſtaan. VERT.

andere zieken, en nooit opgemerkt, dat daaruit oogziekte ontſtaat. Maar ik heb daarentegen verſcheiden perſonen ingeënt met de ſtoffe, die uit de oogen vloeide, door deze ziekte aangetast, en ſchoon die naauwelijks de randen van het ooglid had aangeraakt, en wel zóó, dat dit geheel niet als vreemd ligchaam in het oog konde werken, vertoonde zich meestal de oogziekte ten einde van éénen dag, en vertoefde zeldzaam tot den tweeden of derden dag, eer zij zich deed blijken. Eén der gezondheids officieren, die onder mijne bevelen dienden, de heer HUPSCH, thans in dienst van onze koloniale troepen, onderwierp zich zelven aan deze proeve, om te bewijzen, dat hij geloofde, dat de ziekte niet beſmettelijk was, en, na vier en twintig uren, kreeg hij eene zoo hevige oogontſteking, dat hij op het punt ſtond blind te worden.

Nimmer ondertusſchen zal men mij overreden, dat de oogontſteking, die de Nederlandſche troepen zoo ſterk heeft aangetast, haren oorſprong aan beſmetting verſchuldigd is: dit nu kan ik toeſchrijven aan de ſterkte van het denkbeeld, in hetwelk ik ſta, dat deze ziekelijke aandoening is voortgeſproten uit eene zinkingaardige oorzaak, daar zij zich vooral vertoonde in jaargetijden, geſchikt ter ontwikkeling van zinkingziekten, wanneer de dampkring veel-

vul-

vuldige veranderingen onderging, en het weder nat en koud was. Ook heeft zij de meeste verwoestingen aangerigt in 1816, van de maand Maart tot aan de maand November. Nu herinnert men zich, dat dit jaar bij uitstek regenachtig was en de dampkring aanhoudend bedekt met wolken en nevel. De oogen dus, weinig door het licht geprikkeld, werden ook door derzelver meerdere opwekbaarheid meer geschikt, om den zetel eener zinkingaardige aandoening te worden.

Letten wij nog op, dat, in dat zelfde jaar, de Nederlandsche soldaten, door het exerceren zeer werden afgemat, dat ook buiten en behalve den stijven halsdoek, die onze troepen dragen, de meeste dezer soldaten nog jong waren in dienst, en weinig geschikt tot het krijgsberoep; en dat zij zich, gedurende het exerceren, in eene moeijelijke positie moesten houden met een stijven hals. — Van daar dan eene belette terugkeering van het aderlijk bloed van het hoofd, en meerdere of mindere stilstand in het gezigtsorgaan. De uitwaasseming, zeer werkzaam, gedurende zijne bezigheden, werd bij den soldaat op eens onderdrukt bij zijne rust, terwijl hij der vochtigheid was blootgesteld, zoodat de oogen, door hunne voorbeschiktheid, het middelpunt werden, naar het welke de teruggedrevene stoffe zich heen begaf.

 § 2.

§ 2.

Verſchijnſelen.

De zieken, die ik met deze oogontſteking behandeld heb, berigtten mij algemeen, dat zij, in het begin, in den oogbol een gevoel van jeukte en hitte; eene gewaarwording van volheid en lastigheid hadden. Het eerſte was gewoonlijk vergezeld van eenige roodheid aan de *conjunctiva*, en werd meer of min ſpoedig gevolgd door eene vermeerdering van roodheid, van pijn, door tranende oogen; pijn bij het — en ſomtijds onmogelijkheid van te zien. De ziekte vertoonde zich in één oog, of in beiden te gelijk; en, indien zij één oog had aangedaan, draalde gewoonlijk de ontſteking niet, met ook op het andere over te gaan. Bij dezen was zij ligt, bij genen hevig, en vertoonde verſchillende trappen van hevigheid.

Nu eens ging zij langzaam voort; dan wederom met eene verwonderenswaardige ſnelheid. Ik heb gevallen bijgewoond, bij welke binnen de vier en twintig uren de ziekte zich vertoonde en tot den hoogſten graad van hevigheid opklom. Zij ſcheen geenerlei ligchaamsgeſteldheid te ontzien. Wanneer zij

zich

zich zeer hevig vertoonde, had zich de oorſpronkelijke ontſteking gewoonlijk gelijktijdig voorgedaan aan de oogleden en aan de *conjunctiva* van den oogbol. De oogleden zwollen dan op, en de lijder beklaagde zich over ſtekende en hevige pijnen. De minſte indruk der lichtſtoffe was geweldig pijnlijk, enz. in hevige gevallen deed zich koorts op, die naar mate van het geweld der ziekte, zich ook meerder of minder duidelijk vertoonde.

Wanneer zij zich in alle hare heftigheid voordeed, en niet naar evenredigheid beſtreden werd, ging zij, en dit gebeurt ſomtijds zeer ſchielijk, tot dien geweldigen graad van oogontſteking over, bij welke de ontſteking overgaat op de inwendige vliezen van het oog, en het netvlies zelve; in welken toeſtand de oogleden ſomtijds omgekeerd worden door de aanmerkelijke opzwelling der *conjunctiva*; en de afſcheiding der tranen, te voren zoo aanmerkelijk, vermindert of ophoudt; en de oogappel, ten gevolge van de ontſteking van den regenboog, (*Iris*) zich met kracht zamentrekt, of geheel en al toeſluit; en bij welke het oog opzwelt; en tevens de uitzetting van den oogbol de oog- en hoofdpijn zoo ſmartelijk maakt, dat de zieke ſomtijds woedend wordt, en in ijlhoofdigheid geraakt; bij welke de ontſteking zich kan mededeelen aan

de hersſenvliezen en eene krankzinnigheid kan te weeg brengen.

Wanneer de ontſteking tot zulk een hoogen trap gekomen was, als zij waarlijk ſomtijds onverwacht kwam, was het geheel niet vreemd eene etterachtige uitvloeijng op eens te zien daargeſteld, en eene uitſtorting van etter zich te zien vormen, of van eene andere lijmachtige ſtoffe, geel van kleur, in de voor- of achteroogkamers; of wel tusſchen de lagen van het hoornvlies een ondoorſchijnend punt daarſtellen, en zóó het gezigt belemmeren.

Deze hooge graad van oogontſteking gaf dan ook aanleiding tot verzweringen van het hoornvlies, die gewoonlijk likteekens vormden.

Ten gevolge der hevigheid van de inwendige ontſteking van het oog heb ik ſomtijds voorbeelden gezien van ſcheuring van het hoornvlies.

§ 3.

Behandeling.

De behandeling, die ik op zal geven is altijd met het gelukkigst gevolg bekroond geworden, en, met groote zelfsvoldoening kan ik dit zeggen, dat van het verbazend groot aantal lijders aan oogziekten, die ik behandeld heb,

heb, er onder mijne behandeling geen enkele geweest is, die zich tijdig genoeg had aangemeld, die niet genezen is, zonder eenig toeval over te houden. Ik meen dan te kunnen hopen, dat, onder deze verzekering, het bekendmaken der door mij opgezamelde waarnemingen, wegens de oog ontftekingen bij de krijgslieden, niet van nut ontbloot zal zijn.

Bij gevallen van weinig belang nam ik alleen toevlugt tot zeer eenvoudige geneesmiddelen, zoo als het veelvuldig wasfchen der oogen met water, of een afkookfel van Maluwe; het plaatfen van een Spaanfchen vlieg op den nek, of achter het oor, aan die zijde, waar het oog was aangedaan; voetbaden; rust; gepaste onttrekking der lichtftof; eene geftrenge levenswijze; het vermijden eindelijk van alles wat gefchikt was om den prikkel te onderhouden of te begunftigen. En door deze behandeling werd, in ligte gevallen, gewoonlijk binnen weinige dagen de genezing daargefteld.

Op het oogenblik, op het welk de eerfte kenteekenen zich voordeden, heb ik meermalen de ziekte afgewend door de werkzaamheid van den huid zeer te doen toenemen, en door het toedienen van warme baden; dan ik moet hierbij niet vergeten te zeggen, dat ik opgemerkt heb, dat, zoodra de ontfteking wel gevestigd was, deze niet meer te pas kwamen,

daar

daar zij ſlechts dienden om die te doen toenemen. Op het eerſte oogenblik, dat de ziekte ontſtond, heb ik mij ook dikwijls, met een zeer goed gevolg van braakmiddelen bediend; zelfs; wanneer zij niet met gaſtriſche ſtoffen verzeld ging; (*) maar wanneer de ontſteking reeds tot haren tweeden trap gekomen, en ſpoedig voortgaande en hevig was, dan ſchenen mij de braakmiddelen immer ſchadelijk toe; zonder hierdoor hen te willen beleedigen, die derzelver lof, tegen de militaire oogontſteking, hebben uitgebazuind.

Wanneer de ziekte zich van eenen hevigen aard vertoonde, en tot het tijdperk van hevige ontſteking gekomen was, ſtelde ik dadelijk de noodige middelen in het werk, om de ontſteking tegen te gaan, vooral zoo deze zich uitſtrekte naar de binnendeelen van het oog, omdat men in dit geval voor de etterachtige oogontſteking te vreezen heeft, die in ſtaat is de verwoesting van het gezigtsorgaan te veroorzaken, en verſchillende andere toevallen, die het verlies van het gezigt kunnen na zich ſlepen.

In

(*) Hierbij dient men op te merken, dat maar zeer zeldzaam een gaſtriſche toeſtand gepaard ging met de oogontſteking, waarvan wij thans ſpreken.

V. K.

In het tijdperk der hevige ontſteking deed ik naauwgezet alles vermijden, wat de prikkeling konde vermeerderen: het maakte mijne voornaamſte zorg uit, den indruk der lichtſtof van den zieken te doen verwijderen; hem in eene donkere, luchtige en friſſche kamer te houden, daar eene hooge warmte maat de ontſteking vermeerderde; ik deed hem eenen geſtrengen leefregel houden, en beval hem de rust aan, deed hem met het hoofd verheven ſlapen, enz. Als regtſtreekſche middelen nam ik mijnen toevlugt tot ruime bloedontlastingen, geëvenredigd aan de hevigheid der kwaal, en de krachten van den lijder. De aderlating had plaats, zoo als ik die gewoonlijk laat doen, bij alle ontſtekingen, waar ik die aangewezen oordeel, door eene ruime opening, opdat de bloedontlasting plotſeling en oogenblikkelijk geſchieden zoude. Men weet, dat zij op die wijze werkdadiger is, en hare uitwerking vaardiger, gelijk dit de ondervinding bewijst.

In het tijdperk der hevigheid van deze oogontſteking, deed ik ſtout weg aderlaten, en de aderlating herhalen, zoo de hevigheid en aanhoudendheid der ziekte dit vereischte.

Na de bloedontlastingen ſchreef ik den lijder eenige verkoelende, buikontlastende middelen voor, zoo als de *cremor tartari*, de tamarinde vrucht,

vrucht, enz., (*) Spaansche vliegen op den arm geplaatst, (†) koude drukdoeken, bevochtigd met een aftreksel van maluwe op de ontstoken oogen gelegd; verkoelende middelen op het hoofd werden gebezigd, zoo als eene blaas met ijswater gevuld, enz., om het ophouden van de scherpe tranen te beletten, het aan elkander kleven der oogleden voor te komen, en de zamenhechting, die deze laatsten zouden kunnen ondergaan; iets, dat men niet uit het oog moet verliezen, bij oogontsteking. Zeer dikwijls deed ik gedurende den loop van den dag, door middel van eene spons met het aftreksel van maluwe, de oogen nat maken, en hetzelve ook met voorzigtigheid, tusschen de oogleden en den oogbol inspuiten.

In

(*) Gewoonlijk deed ik den lijder één, twee tot drie oncen wijnsteenroom gebruiken, met eenig vleeschnat, of thee verdund, of in plaats hiervan een sterk afkooksel van de tamarinde vrucht.

Ik heb opgemerkt, dat het gebruik van prikkelende, buikzuiverende middelen, zoo als de jalappe, rabarber, enz., dat door mannen van aanzien werd aangeraden, in dit geval nadeelig was.

V. K.

(†) Wanneer de ontsteking aanmerkelijk is, moet men in het hevige tijdperk der ontsteking, Spaansche vliegen doen aanleggen, op deelen, die van het hoofd verwijderd zijn. Wanneer men die aanlegt in den nek of aan de slapen, wordt de ontsteking vermeerderd.

V. K.

In het voorbijgaan moet ik hier doen opmerken, dat, in het hevige tijdpunt der ontſteking, ſtovingen en verzachtende pappen die zonder overleg werden aangeraden, zeer nadeelig waren; daar zij niet ſlechts de ontſteking heviger maakten; maar zelfs eenen *gemakkelijken overgang* deden ontſtaan tot de ettervormige oogontſteking, zoo als ſommige gezondheids officieren dit te regt hebben opgemerkt.

In het heftige tijdperk moet men zich ook zeer wachten van die zalven tegen de oogontſteking, waarvan met zoo veel ophefs wordt gewag gemaakt; gelijk ook van zulke oogwaters, die loodſuiker (azijnzuur lood) witte vitriool (zwavelzure zink) opium, of andere zelfſtandigheden, die van eenen prikkelenden aard zijn, in zich bevatten.

Wat de bloedontlastingen betreft, moet ik hier doen opmerken, dat de aderlatingen, op den arm, of op den voet gedaan, mij niet zoo vaardig toeſchenen te werken, dan wanneer men die in den omtrek der ontſteking verrigtte, zoo als ook verſcheiden gezondheids officieren dit hebben waargenomen. Ik heb opgemerkt, dat het openen van den halsader, of ſlaapſlagader de voorkeur verdiende, en vooral gaf ik den voorrang, als er geene beletſelen in den weg waren, aan het verrigten der bloedont-

las-

lasting op den halsader. (*) De gronden vóór de voorkeur, die ik aan deze bloedontlasting geef, berusten hierop, dat bij eene lating op de ſlagaderen, men te vreezen heeft, dat de drukking, die men genoodzaakt is te doen, om het bloed te ſtempen, eene meer of min ſterke prikkeling verwekken zal, op een deel, dat zoo nabij het ontſteken oog gelegen is. Maar indien ik eene ſlagader opening bewerkſtelligen deed, werd zij, gelijk anderen vóór mij dit hebben aanbevolen, daargeſteld aan de zijde, waar het oog was aangedaan; en aan die der beide oogen tevens, wanneer beiden gelijkelijk in de ontſteking deelden; terwijl ik, bij de drukking, naauwkeurig deed opletten, zoo veel mogelijk voor te komen, dat het hoofd door drukdoeken en windſels belemmerd werd, en op die wijze verhit; daar de hitte, door deszelfs prikkelende werking, hier nadeelig is.

Wanneer de ontſteking geenen hoogen trap be-

(*) Op deze aderlating heb ik nimmer toevallen zien volgen, welke echter een Fransch geneesheer, vóór korten tijd, als eene der gevaarlijkſte beſchreven heeft, daarbij voorgevende, dat deze opening aan de dampkringslucht eenen gemakkelijken toegang geeft in het bloedſtelſel. Ik voor mij zie voor deze meening geenen den minſten grond.

V. K.

bereikt had, of fomtijds, in zware gevallen, na de eerfte aderlating, bepaalde ik mij tot het aanleggen van bloedzuigers; maar ik droeg zorg, die aan de flapen te doen plaatfen, daar zij, aan de oogleden aangelegd, of al te digt bij het ontfteken orgaan, dit door hunne beweging en fteken prikkelen (*). Het is eene groote misflag, die in het hevige tijdperk der ontfteking om de oogen heen te leggen, zoo als men gewoonlijk doet (†).

Het is alleen in het geval van het opzwellen der *conjuuctiva*, en wanneer het hevig karakter der ontfteking aan het afnemen is, dat het te pas komt die aan de oogleden aan te leggen.

Wanneer ik geflaagd was in het doen bedaren van de hevigheid der ontfteking en het hevige ontftekings tijdperk te doen voorbij gaan, deed ik, ingeval van opzwelling der *con-*

(*) In die gevallen, in welken ik tot bloedzuigers mijnen toevlugt nam, deed ik er van vijftien tot veertig tevens aan leggen.

V. K.

(†) Ik geloof ook den aandacht van fommige lieden van de kunst te moeten vestigen, op het gevaar, dat voort kan fpruiten uit het aanleggen van bloedzuigers op de ontfteken *conjunctiva*; van welke onvoorzigtigheid de verwoesting van het oog het gevolg kan zijn.

V. K.

conjunctiva dit vlies ſcarrificeeren, het welk ondertusſchen niet altijd met eenen goeden uitſlag bekroond werd, vooral ingevalle van omkeering der oogleden, daar men, zoo dit plaats heeft, ſomtijds genoodzaakt is, over te gaan tot het wegſnijden der *conjunctiva*, om die wanſtaltigheid te genezen, die onder den naam *eçtropium* (oogintrekking) bekend is.

Zoodra ik het tijdperk van hevige ontſteking was meester geworden, en de ontſtekingaardige zamenhechtingen zich beginnen daar te ſtellen, op het oogenblik, waarin de ontſteking zelve haar hevig karakter verliest, vestigde ik bijzonder mijnen aandacht op den regenboog (*Iris*), of deze ſterk werd zamengetrokken, het geen vooral gebeurt, wanneer de ontſteking op de inwendige deelen van het oog is overgebragt: in dit geval gelastte ik het bezigen van drukdoeken, nat gemaakt in een aftrekſel van *belladonna* of *ſtramonium* (*datura*), op de oogen, om den oogappel te verwijdden, de ſluiting van denzelven voor te komen, zoowel als de verſchillende aanhechtingen des regenboogs, die zouden kunnen plaats hebben.

Met dit oogmerk ſchreef ik, in dit tijdperk der oogontſteking, zelfs dikwijls het extract voor, van de *belladonna* of *ſtramonium*, tot inwendig gebruik. Wanneer de ziekte haar hevig

ka-

karakter verloren had, verloor ik niet uit het oog, dat ik nu moest ophouden den lijder te verzwakken.

Dezen toeſtand herkent men aan het ophouden van de koorts, zoo deze plaats gehad heeft; aan de kleur der ontſtoken *conjunctiva*, wier roodheid verminderd is, aan het ſlinken der oogleden, aan de vermindering der pijn, aan de verandering der ſtoffe, die uit het oog vloeit, en minder ſcherp, overvloediger en lijviger is, enz.: — op eene geſchikte wijze vermeerderde ik dan het voedſel van den lijder; ik ſtond hem eenig vleesch toe, en gebruikte de voorzigtigheid daarmede trapswijze voort te gaan. Ik ſchreef hem tot oogwasſching voor een aftrekſel van vlierbloemen, een ſlap aftrekſel van de bloemen der *arnica*, enz., of een zwak afkookſel van kina. Bij deze wasſchingen deed ik voegen een weinig *laudanum* of gommig extract van heulſap. In gevalle ondertusſchen de prikkelbaarheid der oogen zeer ſterk was, bediende ik mij met een zeer goed gevolg van de aftrekſels van dolle kervel, (*cicuta*) vingerhoedskruid (*digitalis*) of bilzenkruid (*hyoscyamus.*)

In den toeſtand van Chroniſche oogontſteking met groote prikkelbaarheid, ben ik uitmuntend geſlaagd, bij het gebruik van het water van den laurierkers (*lauro-cerasus*) in-

in wasſchingen; door het oog te doen bevochtigen met één deel water van laurierkers, op twee deelen regenwater. (*)

In zulke gevallen, waarin de ziekte tot eenen astheniſchen of Chroniſchen toeſtand was overgegaan, en de vermindering der krachten van den lijder, eene toniſche behandeling vorderde, ſchreef ik bij eenen verſterkenden leefregel *amaricantia* voor, of ſomtijds de kina in afkookſel of aftrekſel.

Van de kina ſprekende, zal ik hier doen opmerken, dat ik mij van dezelve in zulke gevallen met vrucht bediend heb, waar de oogontſteking zich van eenen tusſchenpoozenden aard vertoonde, door die toe te dienen op dezelfde wijze, als dit bij tusſchenpoozen-

(*) In ſoortgelijke gevallen valt mij nog aanhoudend van wasſchingen met laurier-kers water, de gelukkigſte uitſlag te beurt. Kort geleden nog heb ik, binnen weinig tijds drie menſchen genezen, lijdende aan eene Chroniſche oogontſteking, die zonder vrucht, door een groot aantal geneeskundigen verſcheidene jaren behandeld waren Reeds vóôr drie of vrer jaren heb ik het publiek den gunſtigen uitſlag medegedeeld, van het uitwendig gebruik, dat ik van het water van den laurier-kers maakte, tegen den Chroniſchen toeſtand der oogontſteking. Ik meen intusſchen niet kwalijk te doen, den aandacht der geneesheeren op nieuw op dit middel te vestigen, dat in zulke gevallen zoo veel aanbeveling verdient.

V. K.

zende koortſen plaats heeft. Te *Antwerpen*, waar deze koortſen zeer veelvuldig voorkomen, zag ik verſcheiden gevallen van oogontſtekingen, die zich bij tusſchenpoozen bepaaldelijk voordeden, welke door mij, met den kina-bast, zegevierend beſtreden werden; men houde hierbij echter in het oog, na eerst door aangewezen middelen, het hevige karakter der ontſteking te zijn meester geworden.

In gevallen, waar eene hardnekkige Chroniſche oogontſteking plaats had, bezigde ik dikwijls en gelukkig een ſeton op den nek, oogwasſchingen met eene geringe hoeveelheid braakwijnſteen (*tartras ſtibiat. potasſ.*) bijtende ſublimaat (*murias hydrargyri deutoxydi*) zwavelzure zink of aluin, aan welke ik eene gepaste hoeveelheid opium tinctuur of extract van heulſap verbond.

Wanneer aanmerkelijke ontſpanning der *conjunctiva* plaats had; of zich witte vlekken (*leucoma*) voordeden, of eene zweer op het hoornvlies, of verzweringen aan den traanzak, of de klieren van Meiboom, heb ik dikwijls met goed gevolg gebruik gemaakt van kwikinwrijvingen aan de ſlapen van het hoofd, en zelfs van den verzoeten kwik, *calomel*, (*murias hydrargyri protoxydi*) inwendig gebruikt,

ter-

terwijl ik tevens twee of driemalen daags, tusſchen de oogleden eene geringe hoeveelheid deed brengen eener zalve, die uit reuzel, witte nedergeplofte kwik, (*submurias hydrargyri praecipitatus*) of ſalpeterzure kwik (*nitras hydrargyri*) (*) was zamengeſteld, bij welke het waterachtig extract van heulſap gevoegd was.

Daar zeer gemakkelijk, bij oogontſtekingen, men op nieuw kan inſtorten, droeg ik, onder de herſtelling, vooral zorg, dat de lijder niet al te vroeg aan den indruk der lichtſtoffe werd bloot geſteld: hiertoe had ik twee zalen doen inrigten, uitſluitend geſchikt voor hen, die van oogontſtekingen herſtelden, waarvan de eerſte, ſlechts zwak verlicht, voor hen geſchikt die uit de duistere kamer kwamen, en daar ten minſte acht dagen verblijven moesten, eer zij in de tweede, meer verlichtte zaal, overgingen, en van daar konden zij zich begeven naar de gewone hospitaals-zaal voor de herſtellenden geſchikt: bij hen toch, die van eene oogontſteking herſtellen, is het van we-

(*) Wij hebben ons van de ſcheikundige benamingen der Belgiſche Apotheek bediend.

VERT.

wezenlijk belang, ſlechts langzaam aan den invloed van het licht zich te gewennen (*).

NASCHRIFT.

Ik had, ten gevolge der behandeling, die ik thans heb afgeſchetst, ook voorbehoedende, dat is, zulke middelen en maatregelen kunnen aangeven, die dienſtig waren, om de kwaal voor te komen: dit echter zoude eenige trotschheid verraden. Het zij hier genoeg te zeggen, dat ik deze oogontſteking beſchouw als eene wezenlijke zinkingaardige aandoening; terwijl ik in mijn werk, ten opſchrift voerende: *Hygiène militaire*, hetgeen in handen van bijna alle officieren van gezondheid is, genoegzame raadgevingen aangaf, om deze ſoort van ziekten uit het leger te verwijderen. Ik meende dus hier mijn taak te kunnen voleindigen; terwijl ik den lezer verzoek in aanmerking te nemen, dat ik verlangde, dit ſtuk zooveel mogelijk te bekorten.

(*) De ondervinding leerde ons den aangenamen indruk van het groen kennen, dat frisch gemaaid gras op de oogen der herſtellenden van oogontſtekingen maakte, die in de eerſte zalen toegelaten werden, waarvan de vloer met dit gras bedekt was, als ware het met een tapijt.

VERT.